

KURTA JÓZSEF

BETSÜLETES MESTER LEGÉNYEK

A kolozsvári könyvkötőcéh legényeire vonatkozó 1810-es szabálmódosítás

Általában a céhszabályzatok megszabták a mesterlegények öltözködését is. Ugyanez az artikulus arról is rendelkezett, hogy a legények viseletéhez kötelező módon hozzátartozott a pálca, amely nélkül nem mutatkozhattak az utcán.

A kolozsvári könyvkötőcéh 1809-es önállósulása alkalmából részletes szabályzatban rögzítette a céhtestület és tagjainak jogait, kötelezettségeit, és határozta meg a helyi könyves piac könyvkötőket érintő viszonyait.¹ A szabályzat második része a 30–47. paragrafusban a legényekkel foglalkozik, és szétszórva a többi paragrafusban is találunk rájuk vonatkozó rendeleteket. Ezek a rendeletek a többi, hasonló céhszabályzatokhoz viszonyítva pontosan és részletesen szabályozzák a céhen belül dolgozó vagy épp munkát kereső legények jogait és kötelelességeit. Ennek ellenére a céh fennmaradt iratai között található egy egy évvel később, 1810-ben keltezett szabályzat, amely szintén a legényekkel foglalkozik, és amely csak részben azonos az 1809-es artikulusokkal.² Az irat egyik későbbi bejegyzéséből kiderül, hogy az 1842 szeptemberében még érvényben volt.³

Az 1809-es rendeletek

■ A legények Kolozsváron is külön egyletet alkottak, saját ládával és kasszával (47. §), saját jegyzőkönyvvel.⁴ Felügyeletükkel a céh az ún. *atyamestert* bízta meg, mellé a legények is választottak maguk közül vezetőt, az ún. *öreglegényt*. Az 1809-es szabályzat 3. és 47. paragrafusa alapján az atyamester kötelessége volt, hogy a legények magaviseletére vigyázzon, és betegségük, nyomorúságuk esetén gondjukat viselje, a társulat anyagi ügyeit felügyelje. A 31. § szerint a városba érkező vándorló legények csak az atyamester házánál szállhattak meg, aki egy krajcárért köteles volt szállást biztosítani. Az ő házánál kellett kitenni azt a táblát is, amelyen a legényeket igénylő mesterek

névsora állt (33. §). A céh gondosan ügyelt arra is, hogy a legények a beérkező igények sorrendjében kerüljenek a mesterekhez.⁵

A jegyzőkönyv az 1808. május 1 és 1885. január 1. között szabadult legények, illetve a vándorló legények saját kezű bejegyzéseit tartalmazza.⁶ Ezenkívül semmilyen más adatot nem közöl a legények társaságáról, nem ismerjük név szerint sem a vezetőket, sem az egyetlen belüli tevékenységüket, szokásaikat. A legények ládája is elveszett vagy lappang.

A hagyományoknak megfelelően a céhbeli mesterek gyermekei inaként és legényként egyaránt kiváltságokat élveztek a céhen belül a taxák és az elvárások terén (30, 48. §). A szabályzat kikötései alapján a felszabadított inasból legény lett, aki köteles volt egy évet a céhen belül dolgozni, utána három évig más városban vagy országban továbbtanulni a mesterséget. Ez mindenkire egyaránt vonatkozott, függetlenül attól, hogy mester fia volt-e az illető. A három év leteltével a hazatérő legénynek fél évet egy céhbeli mesternél kellett dolgoznia, hogy „azalatt külső helységről hozott erkölcsé megismertessék”, csak ezután kérhette a céhtől a felvételét a mesterek sorába. A felvétel kérése után kijelölt műhelyben egy évet volt köteles a legény kialakított fizetés mellett dolgozni, amely egy év utolsó negyedét a mesterremekek elkészítésére fordíthatta. A mesterré válásnak a városi polgárság elnyerése is feltétele volt (35. §)⁷

A vándorló legények felügyelete is az atyamester feladata volt; ezek, ha hívás nélkül érkeztek a városba, és nem kaptak munkát, akkor három nap után kötelesek voltak továbbutazni. A továbbvándorló legények a céh és a legények ládájából 15–15 krajcár támogatást, ún. *senket* kaptak (34. §). A meghívás alapján érkezett legények iratait és meghívólevelét az atyamester ellenőrizte, elhelyezkedésüket is ő irányította (40, 41, 43. §).

A szabályzat rendelkezik a legények munkaidejéről (37. §), béréről (36, 43. §), munkajogokról (43, 45. §), és kitér olyan erkölcsi kérdésekre is, mint a munkakerülés, a Blaue Montag vagy *korhely-hétfő* (38. §) vagy a csavargás (39. §). A 46. § kimondja, hogy a céhnek joga és hatalma van a legények és inasok erkölcsi felügyeletére és büntetésére.

Az 1810-es artikulusok

■ A megőrződött céhíratok között különállóan maradt fenn ez a dokumentum. Sem a céh, sem a Könyvkötő Ifjú Társulat jegyzőkönyvében nem találunk utalást a szabályzat módosításra, így indoklását sem ismerjük. Datálására is csak az utolsó üres oldalán található iktatószám ad módot: „Ad ff. 374/810”.⁸ A szabályzatgyűjtemény véglegességét bizonyítja, hogy 1842 szeptemberében még érvényben volt, erre utal az utolsó üres lapra Ajtai Sándor céhmester által saját kezűleg beírt kétnyelvű rendelkezés:

„1842^{dik} Eszt. die 12^{dik} Szept[ember]

Meg határoztuk közönségesen könyvkötő Czéh Tagjai hogy az Atya Mester tartson minden 6 hétben Társaság Gyűlést, és az hitből valo fizetés lészen 6 válto xr. és tartsa minden Betsületes Legény megjelenni kötelességének.

1842^{dik} 12^{dik} Szept[ember]

Es wird festgesagte durch die Buchbinder Zuenft daß alle 6 Wochen soll Auslag gehalten werden, und wirdt alle Wochen 6 xr Auslag gezahlt werden, und halte sich ein jeder zur Pflicht zu erscheinen.

Klausenburg⁹

Ajtai Sándor mp.
könyv kötő
Czeh Mester”¹⁰

Miben változtak az 1810-es szabályok az előző évihez képest? A két szöveg párhuzamba állítása során (lásd a Függelékben) először azok a paragrafusok tűnnek szembe, amelyek nem kerültek bele az 1810-es változatba. Ezek a legények alkalmazásával (33, 35, 40, 41. és 45. §) és bérezésével (36. §) kapcsolatosak. A többi céh szabályzatának tükrében ezek a rendeletek semmi újat nem hoztak a céhek szokásos működését tekintve.¹¹ Azonban arra nincsen utalás a céhíratokban, így magyarázat se, hogy az 1810-es szabályzatból miért maradtak ki ezek a paragrafusok. Kizárt dolog, hogy érvényüket veszítették volna, hiszen mindaz, amit meghatároztak, hozzátartozott a legények céhbe való felvételéhez, a bérezés, a vándorlás és a mesterré válás szokásához.

Mi az, amivel többet hozott a szabályzatmódosítás? Az 1809-es szöveget a többi céh szabályzatával összehasonlítva szembetűnő, hogy alig szerepelnek benne erkölcsi kérdéseket érintő utasítások. Az 1810-es változatban ezek azok, amelyek többletet jelentenek az előző évihez képest. Mindjárt az első artikulusz az ünnepi és vasárnapi templomba járást parancsolja meg, 7 krajcár büntetést róva ki a templomkerülőkre. A tizenharmadik artikulusz a mesterekkel és azok feleségeivel szemben való tisztességes viselkedést rendeli el. Az ez alól vétők büntetését nem részletezi a szabályzat, de a debreceni könyvkötőcéh 1800-as jegyzőkönyvében két hasonló esetet találunk, amelyek során az illetlen legények büntetése a céhből való kizárás mellett az volt, hogy a városban soha, semmilyen formában, még mesterként sem űzhették az ipart.¹² A cikkely az erkölcsös magaviseletet illetően tárgyalja a kártyázás kérdését. A legénynek „a’ maga betsületesenn tartásáért” inással vagy bárki mással sem otthon, sem „czégérés”, azaz nyilvános szórakozóhelyen nem volt szabad pénzben kártyáznia. A cikkely kétértelmű: az is kihallható belőle, hogy csak pénzben nem volt szabad kártyázni, de a többi céh szabályzatát ismerve nyilvánvaló, hogy teljességgel tiltatott a kártyázás. Ennek a rendeletnek számos előzménye fellelhető a korabeli dokumentumokban. Kolozsváron a szabócéh szabályzata 1554-ben kimondta, hogy „senki ne jádžék korcsomán avagy illetlen helyen, se valaki háznál, hanem tulajon csak az atyjok háznál tisztességesen. Hogyha peniglen jádžának idegen helyen vagy pénzben, vagy pénz nélkül, tartozzék a társaság ládájába 50 dénárral minden kegyelem és engedelem nélkül.”¹³ A szűcslegények 1560. évi szabályzata hasonlóan rendelkezett: „valamelyik legény kártyát, avagy vefelét játszodnék, bírsága 50 dénár.” A titkos vagy nyilvános szerencsejáték persze nem csak a céhbéli legényeket vonzotta. A brassói városatyák 1577-ben nyilvános rendeletet hoztak a kártyázás és kockázás ellen. A kolozsvári városi statutum 1588-ban már kíméletlenebb büntetést rendelt el a szerencsejátékok lovagjainak: „chak koennyen akar it ez Varosban Eelny kartuia Jatzasban korchomakon az Legheniek [...], azokat eo k[e]g[yel]me az kalitkaba tetesse”. A hasonló tiltó rendeleteket vagy prédikatori dörgedelmeket sűrűn lehetne idézni a későbbi korokból is, ezek mind arra néztek, hogy kártyától-kockától eltiltsák Fortuna kegyeinek keresőit.¹⁴

Általában a céhszabályzatok megszabták a mesterlegények öltözködését is. Ugyanez az artikulusz arról is rendelkezett, hogy a legények viseletéhez kötelező módon hozzátartozott a pálca, amely nélkül nem mutatkozhattak az utcán. Más szabályzatok kimondták, hogy munkaidőben a legény kötény és szerszám nélkül nem léphetett ki a házból, és hajadonfőn, kalap vagy kucsma nélkül, gatyában vagy mezítláb sem mehetett emberek közé. Az utcán csak teljesen felöltözve mutatkozhatott, és kezében kellett lennie annak a tárgynak, amely őt megkülönböztette a mesterektől. Ez volt a kolozsvári könyvkötők esetében a pálca.¹⁵

A tizennegyedik artikulusz a Könyvkötő Ifjú Társulat gyűlésein való viselkedést szabályozza. A Társulat negyedévente volt köteles gyűlést tartani az atyamester vezetésével (47. §, az 1810-es változatban a tizenhatodik artikulusz), ekkor volt alkalom a panaszok elmondására, esetleges orvoslására. Amennyiben a Társulaton belül nem sikerült megoldást találni a gondokra, a céhgyűlés elé vitték az ügyet. Soron kívül bárki összehívhatta a céhgyűlést a 7. § rendelkezése alapján, de ezt csak egy rajnai forint befizetésével tehet meg. A céhek életében különleges, szinte kultikus szerepet töltött be a céhláda, amely

a céhtestületek iratainak, értékeinek, pecsétjének és pénzének őrzésére szolgált, és a benne összpontosuló értékek révén a céh jelképévé lett.¹⁶ A gyűlések, beiktatások, vitás ügyek tárgyalása, gyakorlatilag a céh minden jelentős eseménye a kinyitott céhláda előtt zajlott. Az ilyenkor illetlenül viselkedők bírságot fizettek. A legények társulata külön ládával rendelkezett, erre ugyanazok a szabályok voltak érvényesek, mint a céh ládájára. Az illetlenül viselkedőkre az artikus 6 krajcár büntetést rótt ki.

Összegzés

■ A tizenötödik artikus az előző évi 46. paragrafussal megegyezően kimondta, hogy „A' Czéhnek tellyes hatalom engedtetik az Iffiúság meg zabolázására, a' Magistratuális Comissarius meg egyezésével, ilyen Törvényeket és Regulákat szabni, és a' Legények s Inasok hibáit, és excessusait szorossan meg büntetni”. A céh élt is ezzel a jogával, annak érdekében, hogy a céhen belüli rend biztosítva legyen. A fennmaradt iratokból nem derül ki, hogy mi indokolta az 1810-es szabályzatmódosítást. Ez főleg erkölcsi kérdésekkel egészítette ki az előző évi szabályzatot, de lényegében semmi egyedi jellemzőt nem hozott a mesterlegények jogainak és kötelességeinek sorába, illetve semmit sem változtatott a mesterlegények céhben betöltött szerepén.

Függelék

1809	1810
MÁSODIK RÉSZ A' LEGÉNYEKRŐL	Articulusok Mellyek a' Királyi Fő Kormányzó Tanátstól ezen Szabad Királyi Kolosvár Várossában ujjannon fel állittatott Compactor Czéhnek ki adattak, ugy nem külömben a' Compactor Legények Társaságára nézve meg határoztattak.
§ 30. Az Inasok akár idegenek, akár Mesterek fiai légyenek, minekutánna a' Czéhtol felszabadittattak, és Legényeknek esmértetenek, tartoznak azon Czéhnel egy esztendeig szolgálni és dolgozni, és azután más Városokban, vagy Országokban-is bővebb tanulás végett három esztendeig vándorolni; haza jővén pedig, egyik betsületes Mesterembernel fél-esztendeig lakni, és a' ki-szabott bérért dolgozni, hogy az alatt küls? Helységekből hozott erköltse meg-esmértethessék; és annakutánna szabadságában lészen a' Czéhot a' maga bé-vétetése iránt a' már meg-irt mod szerint meg-keresni.	

	<p>Első Articulus</p> <p>Minden Betsületes Legénynek Kötelességében áll az Innep és Vasárnapokon Templomos az Isteni Tiszteletre szorgalmatosan gyakorolni, 7. az az Hét Xr. büntetés alatt.</p>
<p>§ 31.</p> <p>Az ugy nevezett bujdosó és Mesterség tanulás kedvéért vándorló idegen Mester Legények, ha a Városban érkeznek, azok nem Vendég-fogadoban, hanem az Atya-Mester házához szályanak, a ki-is ezen Legényeknek egy xrért szállást adni köteles lészen.</p>	<p>Második Articulus</p> <p>Minden Vándorló Legénynek, ha Városba érkezik, leg elsőben is a Herberget, vagy az Atya Mestert meg keresni kötelessége lészen, holottis néki egy Krajtzárért Szállást adni tartoznak.</p>
<p>§ 32.</p> <p>Mihelyt a vándorló Legény az Atya-Mester házához meg-érkezik, azzonnal tölle a Szabaduló-Levele és Kundsajtja kérettségé elé, 's meg-vizsgáltatván a Czeh Ládájába tétetődjék-be, és addig tartassék ottan, míg a Legény a Várasról ismét el-mégyen.</p>	<p>Harmadik Articulus</p> <p>Mihelyt valamelyik Vándorló Legény a Herbergre; vagy az Atya Mesterhez érkezik, azzonnal az Öreg Legényt hivatván, a Vándorló Legényt? a Kundsajtot el kérni, és az Atya Mesternek bé jelenteni a Munka keresés végett köteless, és Munka adódik, a Levele pedig a Czeh Ládájába bé tétessék, és addig tartassék ottan, míg a Legény a Városból ismét elmégyen.</p>
<p>§ 32.¹⁷</p> <p>Ha pedig valakinek efféle Levele nem vólna, az olyan köteles lészen két vagy leg-feljebb négy hetek alatt el-maradott Leveleit, a kitől el-jött elészerezni, és okvetetlen bé-mutatni, melyet ha el-mulatná a meghatározott időn túl, az olyan Legénynek munka ne adassék, sőt a Város Tisztjeinek, mint kaboroló és bizonytalan ember bé-jelentessék.</p>	<p>Negyedik Articulus</p> <p>Ha pedig valakinek efféle Levele nem volna, az olyan köteles lészen két, vagy négy Hetek alatt elmaradott Leveleit, a kitől el jött elé szerezni, és ok vetetlen bé mutatni, melyet ha el mulatna a meghatározott időn túl, az olyan Legénynek munka ne adassék, sőt a Város Tisztjeinek, mint kaboroló és bizonytalan ember bé jelentessék.</p>
<p>§ 33.</p> <p>Az Atya-Mesternél mindenkor egy Tábla tétessék-ki, melyre azoknak a Mestereknek nevei, kiknek Legényre szükségek vagyon, fel-jegyeztessenek, a végre, hogy a magokat jelentő Mester Legények leg-először a fel irt Mesterek között az elsőhez, azután rendre a többiekhez rendeltethessenek.</p>	

<p>§ 34.</p> <p>Hogyha pedig Gazda és munka teljességével nem találhatnák, akkor a' vándorló Legény három napnál tovább a' Szálláson és a' Városon-is ne mulasson és tekeregjen, hanem a' Czéh Ládájából 15 xrok, a Legények Ládájából is 15 xrok úti költségül adattatván, ha néki-is úgy tetszik, vándorlását tovább követni tartozik;</p>	<p>Ötödik Articulus</p> <p>Hogy ha pedig Gazda, és Munka teljességével nem találhatnák, akkor a' Legény a' Városon és a' Szálláson is három napnál tovább ne mulasson, és ne tekeregjen, hanem a' Czéh Ládájából 15 xr, a Legények Ládájából is 15 xr uti költség adattatván, ha néki is úgy tetszik [felvenni], vándorlását tovább követni tartozik [anak utánna].¹⁸</p>
<p>§ 34.¹⁹</p> <p>Az olyan Legény pedig a' ki dologra nem akar menni, nem méltó a' költségre. Ha mindazonáltal olyas idegen Legény találhatnák, a' ki a' meg-határozott napokon tul is a' Városon mulatna, és magát sem a' Czéh, sem az Atya Mesternél jelentvén, maga számára kötni merészelve, az olyan az egész Czéh eleibe hivattatván érdeme szerint büntetessék.</p>	<p>Hatodik Articulus</p> <p>A melyik Legény pedig Munkára nem akar menni, nem méltó a' költségre. ha mindazonáltal olyas Idegen Legény találhatnák, a' ki a' meg-határozott napokon tul, vagy tovább is a' Városon mulatna, és magát sem a' Czéh, sem az Atya Mesternél jelentené maga számára kötni merészelve, azont az egész Czéh eleibe hivattatván érdeme szerint büntetessék.</p>
<p>§ 35.</p> <p>Ha egy idegen legény vándorlásának idejét bé töltette, és Mesternek fel-vétettni kívánkozik, köteles léssen jelentése után egy a' Czéhtol ki-nevezendő Műhelyben egy egész esztendeig jámborul és betületesen dolgozni, a' ki szabott fizetés mellett, és az utolsó fertály esztendőben az eleibe adando Remek-munkát a' felyebb meg-határozott mod szerént el-készíteni, és a' Város Magistratussának arrol valo bizonyosságát elé mutatni, hogy a' Polgári szabadságot meg-nyerte magának.</p>	
<p>§ 36.</p> <p>Hogy a' Mester Legények bére egyenes és nem kinek kinek szabados tetzése vagy a' Gazdának vélle valo titkos meg-egyezése szerént legyen, a' Czéh meg-határozására hagyatik oly formán, hogy a' Legények bére mennyiségét mindenkor az időnek körülállásai és az élelemre meg-kivántato dolgok árrához, nem külömben a' Legénynek serénységéhez és tudományá-hoz képest mérsékelye és szabja ki a' Czéh a' Comercialis Commissariusok jelenléteben, és egyvétértése szerént.</p>	

<p style="text-align: center;">§ 37.</p> <p>A Mester Legények akár hét számára, akár nap számra, akár pedig darab számra dolgozzanak még-is Hétfőn reggel el-kezdvén a' dolgot, tartozzanak egész héten által dolgozni ily renddel; Téli időben reggeli hat órától fogva estvéli tíz óráig, nyári időben pedig öt órától fogva egész nyolc óráig estve, még-pedig minden kedvetlenség nélkül, és hogy a' Legény Gazdája hira nélkül le-tegye a munkát és szélyel járjon a' Városon telyességgel meg-ne-engedtéssék. Továbbá midőn a' Gazda valamely szükségesképpen siető munkát készíteni igyekezik, akkor a' ki-szabott órákon kívül, és a Szombath estvéli szabad órákon-is a' Legény aztat készíteni köteles lészen.</p>	<p style="text-align: center;">Hetedik Articulus</p> <p>A Mester Legények akár Hét számára, akár Darab számra dolgozzanak mégis Hétfőn reggel elkezdvén a' dolgot, tartozzanak egész héten által dolgozni; ily renddel: Téli időben reggel hat órától fogva estvéli Tíz óráig, Nyári időben pedig 5. Óráról fogva egész nyolc óráig estve, még pedig minden kedvetlenség nélkül, és hogy a' Legény Gazdája hira nélkül le tegye a Munkát és szélyel járjon a' Városon telyességgel meg ne engedtéssék, továbbá midőn a' Gazda valamely siető munkát igyekezik készíteni, akkor a' ki szabott órán kívüli, és az estvéli szabott Órákonis a' Legény azt készíteni köteles lészen.</p>
<p style="text-align: center;">§ 38.</p> <p>Az ugy nevezett Blaue Mondtag vagy-is korhelységre valo Hétfő semmiképpen meg ne engedtéssék; ha pedig valamelyik Mesterember azt a' Legényinek meg engedi követni 30 xral büntetéssék; ha pedig azután-is meg engedné, valahányszor meg-történnék, mindannyiszor kétszereztéssék a' Gazda büntetése; és ha a' Legény a' kiszabott órára minden helyes ok nélkül a' dologra elé-nem-áll, hanem sokkal későbbben, azért egy napi bére vonattassék-el, de még arra-is menne, hogy a' Korhelek Hétfőit egészszzen megtartaná 's Kedden fogna dolgohoz, azért egész heti bére vonattassék-el; ellenben pedig, ha dolog nintsen, 's a gazda maga korhelységéért nem ad dolgot, akkor a' Legénynek egész fizetése és étele meg-légyen.</p>	<p style="text-align: center;">Nyolctzedik Articulus</p> <p>Az ugy nevezett Blaue Mondtag vagyis korhelységre valo Hétfő semmiképpen meg ne engedtéssék, ha pedig valamelyik Mester Ember azt a' Legénynek meg engedi követni, 30. Xarral büntetéssék; ha pedig azutánis meg engedné, valahányszor meg történnék, mind annyiszor kétszereztéssék a' Gazda büntetése, és ha a' Legény a' kiszabott órára minden helyes ok nélkül a' dologra elé nem áll, hanem sokkal későbbben, azért egy napi bére vonattassék el, de még arrais menne, hogy a' Korhelek Hétfőit egészszzen meg tartaná 's Kedden fogna a dolgohoz, azért egész Héti bére vonattassék el, ellenben pedig ha dolog nintsen, 's a' Gazda a' maga korhelységéért nem ad dolgot, akkor a' Legénynek egész fizetése, és étele meg légyen.</p>
<p style="text-align: center;">§ 39.</p> <p>Az a' ros szokás, hogy a' Legény a' Gazda házán kívül háljon, semmiképpen meg ne engedtéssék, a' kik pedig az ellen tselekednének, elsőbben 12 xrig büntetődjenek, de ha többször tselekszik, a' büntetés mindannyiszor kétszereztéssék, ha tsak tselekedeteket méltó okokkal nem menthetik; a' ki pedig ezen Korhelységet egy néhányzori büntetés után-is el nem hagyna, az mind szofogadatlan a Czéhtől küldetéssék-el.</p>	<p style="text-align: center;">Kilentzedik Articulus</p> <p>Az a' ros szokás, hogy a' Legény a' Gazda Házán kívül háljon, vagy pedig a kerítésen által hájjon semmiképpen meg ne engedtéssék, akik pedig ez ellen tselekednének, elsőbben 12 xrig büntetődgyenek, de ha többször tselekszik, a' büntetés mind annyiszor kétszereztéssék, ha tsak tselekedeteket méltó okokkal nem menthetik, a' ki pedig ezen korhelységet egynehányzori büntetés utánis el nem hagyná, az mind szofogadatlan a' Czéhtől küldetéssék el.</p>

<p>§ 40.</p> <p>Minden Mesterembernek szabadságában áll a' külső helyekről a' Czéh Mesterek által subscribált Levél által annyi Mester Legényeket hívni, és a' maga költségén hozatni, 's a' Czéh Mesternek hírével maga Műhelyébe bé-fogadni, a mennyire szüksége vagyon.</p>	
<p>§ 41.</p> <p>Ellenben szorossan meg-tiltatik hogy egy Mester-is a' minden hívás nélkül érkezett Mester Legények közzül egyet-is a' Czéh hire nélkül Műhelyébe fel ne vegyen, annyival inkább nagyobb nap számnak ígérésevel, mint azt a' Czéhnek meg-határozott Articulussai meg-engedik, magához édesgetni ne bátorodjék; ugy szintén egy Mester más Mesternek Legényét se kéz alatt, se nyilvánosságosan hitegetni kemény büntetés alatt ne merészelye.</p>	
<p>§ 42.</p> <p>Egy Legénynek-is Hétköznap Vasárnapig szoros eseteken kívül Mesterét el-hagyni, valamint ellenben-is a' Mesternek méltó ok nélkül Legényét el-küldeni nem szabad; ugy szintén Húsvét, Pünkösd és Karátson előtt három héttel egy Legénynek-is Műhelyét el-hagyni, és a' Mesternek-is Legényét ezenn kiszabott időben el-botsátani telyességgel meg nem engedtetik, ha tsak valamelyik rész bizonyos okok által arra nem kényszerittetik.</p>	<p>Tizedik Articuluss</p> <p>Egy Legénynekis Hétköznap Vasárnapig, szoros eseteken kívül Mesterét el hagyni, valamint ellenben a' Mesternek méltó ok nélkül Legényét el küldeni nem szabad, ugy szintén Húsvét, Pünköst, és Karátson előtt három héttel Műhelyét el-hagyni, ugy a' Mesternek-is Legényét ezen ki szabott időben el botsátani telyességgel meg nem engedtetik, ha tsak valamelyik rész, bizonyos okok által arra nem kényszerittetik.</p>
<p>§ 43.</p> <p>Azok a Legények a' kik valamelyik Mesternek levelére műhelyébe mennek, egy fértály esztendeig a' meg-határozott bérért nálla dolgozni tartoznak, de egy fértály esztendőit igazságosan el-töltvén, a' meg-alkudt uti költségét Gazdájoktól meg-kérhetik, és ha tovább ottan mulatni nem akarnak, más Mesterhez vagy más Helysége szabadoson el-mehetnek.</p>	<p>Tizenegyedik Articuluss</p> <p>Azok a' Legények a' kik valamelyik Mesternek levelére, Műhelybe mennek, egy fértály Esztendeig a' meg határozott bérért nálla dolgozni tartoznak, de egy fértály Esztendőit igazságosan eltöltvén, a' megígért uti költségét Gazdájoktól meg kérhetik, és ha tovább ott mulatni nem akarnak, más Mesterhez vagy más Helysége szabadoson el-mehetnek.</p>
<p>§ 44.</p> <p>Ha valamelyik Legény Mesterétől bizonyos summa pénzt előre fel-venne, azt ugy, a'</p>	<p>Tizen kettodik Articuluss</p> <p>Ha valamelyik Legény Mesterétől bizonyos summa pénzt előre fel venne, azt ugy, a'</p>

<p>mint egy más között meg-egyeztek, vagy darab számban, vagy hét számban le dolgozni tartozzék, és az olyan Legényt más Mester mind addig műhelyébe bizonyos büntetés alatt bé ne vegye, míg adosságát előbbeni Mesterének egészen le nem dolgozta.</p>	<p>mint egy más között meg edgyeztek, vagy darabb számban, vagy hét számban le dolgozni tartozzék, és az olyan Legényt más Mester mind addig Műhelyébe bizonyos büntetés alatt bé ne vegye, míg adosságát előbbeni Mesterének egészen le nem dolgozta.</p>
<p>§ 45.</p> <p>Az olyan Mester Legényeknek a' kik a' Czéhbéli Mestereknél vagy kevés, vagy éppen semmi munkát nem kaphatnak, minden büntetés nélkül szabadságokban áll, olyan Czéhon kívül levő Mesteremberhez, kinek a' maga kezére valo dolgozásra a' Királyi Guberniumtól szabadsága vagyon, dolgozni állani.</p>	
	<p>Tizen harmadik Articulus</p> <p>Minden Betsületes Mester Legény szoross kötelességének tartsa midőn valahol szembe találkozik egy Mesterrel, vagy Mester Asszonnyal, hozzá illendő tisztelettel legyen, sőt még azis hozzá vévődik: egy Betsületes Iffjú Mester Legénynek a' maga betsületesenn tartásáért Inással, vagy akár mely illetlen Személlyel kártyázni nem csak othon, sőt még más czégéres helye[n] annál kevésbé lészen szabad pénzben jádzeni, sem az uttzán páltza nélkül járni, a' kilentzedik Articulus tartása szerént.</p>
	<p>Tizen negyedik Articulus</p> <p>Midőn Gyűlések vagyon a' Mester Legényeknek az Attya Mester Házánál leg elsőbben is kiki a' maga panaszszát elő adván az Attya Mesternek a' Láda felnyitásakor, ez ha ott nem igazodhatik el, tehát mennyen a Czéh eleibe, ilyenkor semmi lármának nem szabad lenni, és az Asztalra való ülés vagy könyöklés 6. xr büntetéssel váltatik fel.</p>
<p>§ 46.</p> <p>A' Czéhnek telyes hatalom engedtetik az Iffjuság meg-zabolázására a' Magistratualis Commissariatus meg-egyezésével illel törvényeket és regulákat szabni és a' Legények' 's Inasok' hibáit és excessussait szorosan megbüntetni.</p>	<p>Tizen ötödik Articulus</p> <p>A' Czéhnek tellyes hatalom engedtetik az Iffiúság meg zabolázására, a' Magistratuális Comissarius meg egyezésével, illyen Törvényeket és Regulákat szabni, és a' Legények s Inasok hibáit, és excessusait szorossan meg büntetni.</p>

<p>§ 47.</p> <p>A' Legények által minden fertály esztendőben tartando Gyűlésben, a' Czéhtol ezen végre ki-rendelt Mester, a' választatt Atya-Mesterrel együtt meg-jelenni tartozzék, kiknek-is kötelességek lészen a' Tarsaság jövedelmét szorossan számba venni, 's egész vigyázattal azon lenni, hogy a' Tarsaság Ládájából a' Felsőges Rendelések szerént semmi haszontalan és ok nélkül való költségek ne tétessenek, hanem az ottan lévő pénz a' betegek és valóságos szükölködők fel-segíllésekre forditassék.</p>	<p>Tizen hatodik Articulus</p> <p>A' Legények által minden fertály Esztendőben tartando Gyűlésben, az ugy nevezett auftag vagyis minden Hétre egy xr. bé járó pénzt le tenni tartozzanak, és a' Czéhtol erre kirendelt Mesternek a' választott Atya Mesterrel egygyütt kötelessége lészen a' Tarsaság jövedelmét szorossan számba venni, 's egész vigyázattal azon lenni, hogy a' Tarsaság Ládájából a' Felsőges Rendelések szerint semmi haszontalan, és ok nélkül való költségek ne tétessenek, hanem az ott lévő pénz a' Betegek és valóságos szükölködők fel segíllésére forditassék.</p>
--	---

■ JEGYZETEK

1. Kurta József Tibor: A kolozsvári könyvkötőcéh 1809-es szabályzata. In: A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2009. Csíkszereda, 2009. 319–344; Uő: „Kilenc könyv-művés összetanokodék”, avagy 200 éve alakult meg a kolozsvári könyvkötőcéh. Korunk 2009. 12. 69–75.
2. A címlap nélküli, kisfólió méretű, 4 összehajtott, középen nemzeti színű madzaggal összefűzött lapból álló kézirat 1896-ban került az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kézirattárába (l. sz.: I. D. 12. III. 1967 óta a Román Országos Levéltár kolozsvári fiókja őrzi (utolsó lapjának alján szögletes pecsét: ACADEMIA R. S. R. FILLALA CLUJ BIBLIOTECA Nr. 5 1967.). A céhiratok gyűjteményében a könyvkötőcéh iratkötegének 5. darabja. Az iratot fóliójelzéssel látták el; a továbbiakban 1810-es Articulusok néven hivatkozom rá, a fóliójelzés megadásával.
3. 1810-es Articulusok 7r.
4. Hat bordára fűzött, 23 x 19 cm méretű negyedrért egész bőr kötés, 291 kézzel számozott oldal. Címlapja nem volt, tartalmára a gerincen levő aranyozott címke utal: A Könyv kötő ifjú társaság jedző könyve. Egykor az EME Kézirattárában I. D. 12. IV. leltári számmal, 1967-ban került át a többi céhírral a Román Országos Levéltár kolozsvári fiókjába. A céhiratok gyűjteményében a könyvkötőcéh iratkötegének 4. darabja.
5. Józsné Halász Margit: Könyves szakmák a Kárpát-medencében a 16–19. században. Debrecen, 2002. 41–42; Kurta József Tibor: i. m. 323–324.
6. Szép számmal vándoroltak Kolozsvárra német nyelvterületről is legények, német nyelvű bejegyzéseik kiolvasását és átírását gyakran rossz íráskészségük is nehezíti.
7. Jenei-Tóth Annamária: Adalékok a céhek és iparosok történetéhez. In: Kolozsvár 1000 éve. Szerk. Dáné Tibor Kálmán, Egyed Ákos, Sipos Gábor, Wolf Rudolf. Kvár, 2001. 98–104.
8. A datálás az irat hátsó lapján, a 7v. oldalon található, de értelemserűen az artikulusokhoz tartozik.
9. Monok Istvánnak köszönöm meg a német szöveg átírását.
10. 1810-es Articulusok 7r.
11. Szádeczky Lajos: Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon. I. Bp., 1913. 166; Józsné Halász Margit: i. m. 41–44.
12. I. m. 44.
13. Rajka Géza: A kolozsvári szabócéh története a 15–17. században. Kvár, 1913. 145.
14. Varga András: Az ördög bibliája. Magyar Könyvszemle, 2010. 252.
15. Paládi Kovács Attila: Kispolgárság. In: Magyar néprajz, VIII. Társadalom. Akadémiai Kiadó, Bp., 2000. 355.
16. <http://www.oszk.hu/cehek/cehlada.html>. Megnyitás időpontja: 2010. augusztus 16.
17. A 32. § szövegét az 1810-es rendelet két részben hozza a 3–4. artikulusban.
18. A szögletes zárójelben levő beszúrások később kerültek a szövegbe, más kéztől.
19. A 34. § szövegét az 5–6. artikulus külön tartalmazza.